

ANNA BODASIŃSKA, SŁAWOMIR BODASIŃSKI, KRZYSZTOF PIECH\*

AWF WARSZAWA, WYDZIAŁ WYCHOWANIA FIZYCZNEGO I SPORTU W BIAŁEJ PODLASKIEJ

\*AWF WARSZAWA, WYDZIAŁ TURYSTYKI I ZDROWIA

## **Widowisko sportowe w kategoriach wartości fair play w ocenie zawodniczek i zawodników zespołowych gier sportowych**

### **Abstract**

#### **Sport event in categories of fair play values in the view of the competitors of sport team games**

Fair play rules in sport events are based on four basic components. The scope of their action includes essential duties concerning the respect to the rules of the game and respect to the accepted behaviours and moral principles.

The aim of this study was to assess the level of knowledge and awareness of competitors of team games in the scope of perceiving the components of the fair play rules in sport events. In this study a method of the diagnostic survey with using the questionnaire form and written examined statements was applied. Examination was made in 2015 and 20 volleyball players and 19 handball players took part in it.

The nature of the fair play rule is not a new element for the examined players. Competitors, in most cases, have knowledge how to behave in accordance with fair game. Although this principle, unfortunately, is understood by them exclusively in categories of sports rivalry on the court or a sports hall.

Attitudes to fair play components in the sport event are at the average level in the clear majority (about 89%). Choices presenting attitude, which is on the highest level, were noticed only in about 7% of respondents and the lowest level was registered at about 4% of the examined.

The fair play component which was noticed on the highest level was "health", and the lowest value was presented by: "equality of opportunity" and "respecting the principles and rules of the game".

Presented results show the high rate of the problem, both in the public and pedagogic aspect.

## Wprowadzenie

Widowisko sportowe jest istotnym elementem życia społecznego dla milionów ludzi. Przekraczając granice zarówno kulturowe, jak i państwowe, przestało być jedynie domeną działania wszelkiego rodzaju grup hobbyistycznych, a stało się silnie działającym przemysłem skupiającym wokół siebie branże związane z marketingiem, PR, budownictwem, reklamą itp. (Janusz, Sadecka 2004, s. 254). Jest mniej lub bardziej starannie przygotowanym spektaklem, w którym główną rolę odgrywają aktorzy – zawodnicy. Każdy dobry aktor musi w sposób skrupulatny i zaplanowany przygotować się do swojej roli. Tak samo gracze, poprzez ciężkie treningi, które rozpoczynają już od najmłodszych lat, muszą odpowiednio przygotować się do pełnienia roli zawodnika. Tylko nieliczni spośród nich przejdą przez wszelkiego rodzaju selekcje i trudności rywalizacji sportowej, osiągając mistrzostwo. Wiąże się to zarówno z posiadaniem talentu, jak i mnóstwem ciężkiej pracy włożonej w proces treningowy. Najwytrwalsi i najbardziej utalentowani stają się profesjonalistami – zawodnikami – głównym twórczym widowiska sportowego (Kosiewicz 1997a; Stańczuk 1992).

Przygotowaniem widowiska sportowego zajmują się wyznaczeni do tego celu organizatorzy. W skład tej grupy wchodzi działacze sportowi, a coraz częściej także wyspecjalizowani w wąskiej dziedzinie specjaliści, odpowiadający za sprawy związane z reklamą, marketingiem i obsługą widowiska, oraz architekci projektujący infrastrukturę sportową (Zdebska 2010). Dzięki nim takie widowiska sportowe jak mecze piłki siatkowej czy ręcznej nabierają rozgłosu, stają się popularne. Budowane są boiska i hale widowiskowe, przez co zespołowe gry sportowe stają się dostępne dla szerszej publiczności (Dokór 1996). By jednak osiągnąć takie cele, potrzeba dużo czasu, zaangażowania i nakładów finansowych ze strony organizatorów (Kosiewicz 1997a).

Ważnym twórcą widowiska sportowego jest sędzia. To on koordynuje mecz, wpływa na jego przebieg, ingerując w tok rywalizacji w momentach przewidzianych przez przepisy gry. Stanowi niezbędny element widowiska sportowego. Jego funkcja odnosi się do kontroli przestrzegania wytyczonych zasad i reguł postępowania, aby nienaruszona została konwencja widowiska. Sędzia pełni również funkcję porządkową, niwelując niewłaściwe zachowania zawodników i innych członków zespołu. Do jego zadań należy ponadto czuwanie nad bezpieczeństwem zawodników podczas rozgrywania zawodów, jak i edukacja z zakresu przepisów gry i stosowania zasady fair play. Czasem poprzez swoje decyzje buduje on również napięcie. Za przykład może posłużyć sytuacja ukarania zawodnika czerwoną kartką, co skutkuje emocjonalną reakcją zarówno zawodników, jak i trenerów oraz obserwatorów widowiska (Kosiewicz 1997a).

Jednym z podstawowych elementów składających się na widowisko sportowe jest ruch. Główni bohaterowie tworzą za jego pomocą zdarzenie sceniczne i kreują sytuacje na sportowej arenie. W widowisku sportowym można wyróżnić ruch statyczny i dynamiczny, który przejawia się w rozbudowanych akcjach. Niemniej jednak bardziej widowiskowe wydają się spektakle prezentujące szeroki

i dynamiczny zakres ruchu. Zdecydowanie większą publiczność gromadzą takie widowiska, w których występują dynamiczne zwroty akcji, przez co są one ciekawsze w odbiorze i bogatsze w sportowe emocje (Kosiewicz 1997a).

Nieco mniej znaczącym elementem widowiska sportowego jest muzyka. Stanowi ona dodatek wkomponowany w układ formalny spektaklu, uatrakcyjnający go w sensie zarówno emocjonalnym, jak i czysto estetycznym (Kosiewicz 1997a). Innym jej celem jest wytworzenie swoistej więzi z drużyną oraz kibicami, która wywołuje podniecenie, zbiorową gorączkę emocjonalnych przeżyć, jak również wzbudza silne uczucia patriotyczne.

Kolejnymi elementami występującymi w widowisku sportowym są wszelkiego rodzaju przybory, przyrządy i urządzenia wzbogacające i uzupełniające spektakl sportowy. Wśród nich można wyróżnić na przykład piłkę, bez której żaden mecz nie miałby prawa się odbyć, gwizdek, za pomocą którego sędzia rozpoczyna i kończy mecz, a także koordynuje grę.

W scenografii widowiska sportowego często pojawiają się również wielobarwne ekrany i tablice multimedialne, kolorowe baloniki, stylizowane napisy, flagi narodowe z nazwami miast, konfetti itp. Charakterystyczną cechą widowiska sportowego jest także umieszczanie przykuwających uwagę banerów reklamowych, zawierających treści związane z daną dyscypliną sportową. Najczęściej są to reklamy głównych sponsorów, w tym różnego rodzaju napojów, słodyczy i innych produktów i firm związanych z szeroko rozumianym sportem (Kosiewicz 1997b).

Dość istotnym elementem widowiska sportowego są kostiumy – mniej lub bardziej związane z określoną dyscypliną sportową. Składają się one najczęściej z koszulki z krótkim rękawem, na której znajdują się numer zawodnika, jego nazwisko oraz nazwa drużyny, a także z krótkich spodenek posiadających numer oraz niekiedy logo sponsora. Stroje szyte są z kolorowych materiałów, po to by ułatwić odróżnienie jednej drużyny od drugiej. Posiadają także istotny wydzźwięk dekoracyjny, uatrakcyjnający widowisko sportowe. Nie jest to jednak ich cel podstawowy. Stroje sportowe podporządkowane są celom użytkowym, takim jak efektywne odprowadzanie potu, zapewnienie ergonomii ruchów czy ochrona przed urazami. Stroje sportowe nie są używane jedynie przez zawodników, lecz również przez kibiców. Służą do identyfikacji z drużyną i innymi kibicami, a także stanowią element dekoracyjny, jako że dzięki nim trybuny często tworzą jednolitą i zgraną całość (Kosiewicz 1997b). Przypisany sobie, charakterystyczny strój/kostium mają także sędziowie sportowi, przez co są łatwo rozpoznawalni. Z kolei wyposażenie stroju w pewne emblematy umożliwia określenie ich klasy sędziowskiej.

Istotne znaczenie dla widowiska sportowego posiada również oświetlenie, które ma charakter użytkowy, pozwalający na prowadzenie zawodów bez zakłóceń, przy dobrej widoczności zarówno dla zawodników, jak i widzów (Kosiewicz 1997b). W widowisku sportowym jego rola to przede wszystkim stworzenie możliwości jak najlepszych warunków gry i do jej obserwowania.

Ważna w widowisku sportowym jest też taktyka, czyli plan gry, którym mogą być wcześniej opracowany zamysł, koncepcja czy też reguły postępowania zapisane w formie zamierzonego planu gry, tak by wszyscy członkowie zespołu w sposób zharmonizowany dążyli do wyznaczonego celu i aby ambicje poszczególnych jednostek nie spowodowały zamieszania, co w konsekwencji może prowadzić do

anarchii. Partytura widowiska sportowego musi zatem zawierać plan gry rywalizujących ze sobą zespołów. Dzięki niemu możliwe są obiektywna ocena postępowania poszczególnych drużyn i wyciąganie konsekwencji przewidzianych przepisami gry. Rozwiązuje on również tak fundamentalną kwestię, jaką jest zwycięstwo lub porażka jednej z rywalizujących drużyn.

Plan gry musi również uwzględnić niespodziewane i przypadkowe wydarzenia i umiejętnie wkomponować je w zamiysł spektaklu, tak by z każdej sytuacji można było znaleźć odpowiednie wyjście. Dzięki tej przypadkowości mecz jest bogatszy w niespodziewane zwroty akcji i spektakularne zagrania, dzięki czemu zyskuje na atrakcyjności (Kosiewicz 1997b).

Wszyscy twórcy widowiska sportowego powinni koncentrować swoją uwagę na jego sukcesie. Jednak ta sytuacja jest bardziej złożona w grach zespołowych, kiedy pojawiają się dwie podstawowe relacje: między zawodnikami tej samej drużyny oraz między sportowcami należącymi do dwóch rywalizujących zespołów – w grach zespołowych widowisko oparte jest na rywalizacji dwóch drużyn o antagonistycznych celach. Dramaturgia występująca w grze jest konsekwencją bezpośredniej rywalizacji, mającej na celu pokonanie przeciwnika i odniesienie sukcesu. Od jej przebiegu zależy wartość widowiska (Zdebska 2010). W tym kontekście relacje pierwszego typu schodzą na drugi plan. Niemniej jednak warunkiem koniecznym przystąpienia do rywalizacji sportowej jest odpowiednie wyszkolenie zawodników oraz zbudowanie między nimi odpowiednich relacji, skoncentrowanych na dążeniu do wyznaczonego celu (Kosiewicz 1997b).

Jeśli zaś chodzi o relacje między zawodnikami a widownią, ogromne znaczenie mają emocjonalne reakcje widzów na przebieg zdarzeń na arenie sportowej. Owe reakcje wywierają na zawodników zauważalny wpływ i mogą też oddziaływać na sam przebieg widowiska. Zawodników pobudzają do niekonwencjonalnych zachowań i ciekawych rozwiązań, zgodnych jednak z ogólnym zarysem gry. Głośne kibicowanie, oklaski, aplauz publiczności czy też żywe i spontaniczne reakcje kibiców stanowią nierozdzielalną część widowiska, pozytywnie wpływającą na jego jakość, atmosferę, odbiór i towarzyszące mu przeżycia. W odwrotny sposób oddziałują na widowisko gwizdy lub też obojętność publiczności. Tego typu zachowania zniechęcają i demotywią do kontynuowania walki sportowej (Kosiewicz 1997b; Żyto-Sitkiewicz 1993).

Mecze gier zespołowych w Polsce cieszą się dużą i wierną rzeszą kibiców, przychodzących na stadiony nierzadko całymi rodzinami i z małymi dziećmi. Dzięki temu młode pokolenie uczy się, jak być kibicem i jak w sposób kulturalny dopingować ulubioną drużynę. Polscy kibice wyrobili sobie miano najlepszych kibiców na świecie, dlatego nie bez powodu w Polsce organizowane są zawody o wysokiej międzynarodowej randze, a nasz kraj uważany jest za jednego z najlepszych organizatorów imprez sportowych w grach zespołowych (Kowalska 2010).

Niezwykle istotnym elementem widowiska sportowego są jego „głębsze” cele, a mianowicie: propagowanie i kształtowanie wartości humanistycznych, zdrowotnych i wychowawczych (Bodasińska 2007). Nie istnieje ono także bez przestrzegania zasady fair play, która nie jest tylko jego wersją idealistyczną, ale jest to postulat obowiązkowy, formalny, warunkujący jego istnienie (Lis 1996).

Kryteria oceny zasady fair play w trakcie trwania zawodów z gier zespołowych stanowią ważny problem, gdyż (Nowacka 1997, s. 3–5):

1. „Zawodnicy niekoniecznie muszą reprezentować najwyższy poziom, żeby przestrzegać zasady fair play. W przeciwnym wypadku oznaczałoby to niesłusznie, że tylko mistrzowie mogą postępować fair. Należy wziąć pod uwagę znaczenie zwycięstwa dla tych sportowców, którzy o nie walczą. Wola wygrania może się objawiać z jednakową intensywnością, niezależnie od reprezentowanego poziomu (lokalnego, narodowego, międzynarodowego). Wartość moralna postępowania fair play pozostaje zawsze ta sama. Wartość przykładowa fair play w wykonaniu mistrza jest jednak większa z uwagi na jego prestiż.
2. Fair play w wykonaniu zawodnika, który ostatecznie odnosi porażkę, ma mniejsze znaczenie niż fair play zawodnika, który zwyciężył.
3. Fair play wykonana w odniesieniu do zawodnika niełojalnego lub brutalnego ma większą wartość niż w odniesieniu do przeciwnika, który zachowuje się zupełnie poprawnie.
4. Jednakowo należy ocenić postawę fair play indywidualną i zespołową, w której partnerzy rozliczają się przed sobą. Postępując fair, zawodnik może pociągnąć swoim przykładem innych członków zespołu.
5. Fair play w dyscyplinie, która ze względu na swój charakter zakłada kontakt, zetknięcie się przeciwników, nie powinna być oceniana wyżej niż w dyscyplinie, w której zawodnicy zachowują między sobą dystans”.

Wartość zasady fair play ocenia się według tego, ile postawa ta „kosztowała” jej autora. Jest to zasadnicze kryterium oceny. Uwzględnia ono wszystkie okoliczności rzeczowe i moralne, którym towarzyszyła postawa fair play lub była przesłanką do zajęcia takiej postawy.

Realizacja zasady fair play w widowisku sportowym powinna być ujmowana w dwóch kategoriach (Müller 1996, s. 77):

- „formalnej – nakaz dotrzymania reguł gry, zachowanie określonych prawideł gry i współzawodnictwa;
- nieformalnej – wewnętrzny postulat moralny, przesądzający o przyjęciu odpowiedniej postawy moralnej, wykraczającej poza granice określone przez regulamin, oznaczające zachowanie, stojące ponad człowiekiem”.

Ujęcie zasady fair play w dwóch powyższych kategoriach pozwala zauważyć, że to właśnie nieformalny sposób jej ukazania przyczynia się do dokonywania moralnych wyborów indywidualnie. Dodatkowo dzięki temu podejmowane decyzje świadczą o wartościach oraz cnotach w życiu każdego sportowca, charakteryzującego się następującymi zachowaniami (Dąbrowscy 1994, s. 192):

1. „Poświęceniem zwycięstwa i wyniku dla ratowania zdrowia i życia;
2. Akceptacją zwycięstwa odniesionego wyłącznie w równej walce;
3. Dążeniem do zwycięstwa, ale nie za wszelką cenę;
4. Przyznaniem się do własnego błędu, niedostrzeżonego przez sędziów, ze świadomością przekreślenia szans na zwycięstwo”.

Fair play w widowisku sportowym ujawnia się w pisanych i niepisanych zasadach właściwych danej dyscypliny sportu, w sprzeciwianiu się oszustwu, w niedoszukiwaniu się luk w przepisach. Należy szanować zawodnika drużyny przeciwnej, odnosić się do niego przyjaźnie. Ponadto sportowiec działający według zasady fair play nie stosuje środków dopingujących. Przemoc powinna być

bezwzględnie wyeliminowana z walki sportowej, szanse powinny być wyrównane, a zaangażowanie w sportową rywalizację w równym stopniu powinno być rozłożone na wszystkich zawodników, którzy swoje działania winni oprzeć na zgodzie z własnym sumieniem (Piewcewicz 1986).

Postępowanie zgodnie z zasadą fair play w widowisku sportowym powinno opierać się o (Nowacka 1997, s. 12):

1. „Szczere pragnienie, aby przeciwnik walczył na zasadzie równych szans;
2. Niekorzystanie z okoliczności, które odbierają rywalowi, w sposób przez niego niezawiniony, szansę zwycięstwa;
3. Niedopuszczenie, aby na rezultat spotkania w sposób istotny wpłynął defekt sprzętu lub kontuzje, które mogą być naprawione, lub których ujemne skutki mogą być złagodzone;
4. Dążenie do minimalizacji ujemnych skutków losu, którego ofiarą padł przeciwnik;
5. Skrupulatność do ostateczności w posługiwaniu się środkami zmierzającymi do osiągnięcia zwycięstwa;
6. Nieposługiwanie się środkami, które chociaż nie są wyraźnie zabronione, niemniej nie zostały przewidziane regulaminem i stwarzają oczywistą nierównowagę szans;
7. Dobrowolną rezygnację z pewnych korzyści, jakie może przynieść zbyt ściśle stosowanie przepisów;
8. Przyjmowanie wszystkich nieprzychylnych decyzji sędziów, ale też współpraca z sędzią i w pewnych przypadkach taktowne i dyskretne wpływanie na zmianę takich decyzji, co do których jest się pewnym, że niesłusznie kogoś faworyzują”.

W kontekście powyższych rozważań przedmiotem badań empirycznych uczyniono w niniejszej pracy zagadnienia związane z próbą oceny stopnia percepcji komponentów zasady fair play przez badanych, którzy z tym pojęciem spotykają się podczas zawodów gier zespołowych oraz określenie roli poszczególnych komponentów fair play w widowisku sportowym. Na bazie zebranych materiałów sformułowano cel badań, jakim była próba oceny stanu wiedzy i świadomości zawodniczek i zawodników zespołowych gier sportowych w zakresie zasady fair play i jej komponentów postrzeganych w widowisku sportowym.

## **Materiał i metody badań**

Badania przeprowadzono w 2015 roku na zawodniczkach sekcji piłki siatkowej kobiet II-ligowego zespołu AZS UKS PWSliP „Jedynka” Łomża i piłkarzach ręcznych I-ligowego zespołu AZS AWF Biała Podlaska. Badaniami objęto 20 siatkarek i 19 piłkarzy ręcznych. Wśród badanych wyróżnić można: grupę, którą zakończyła etap edukacji, grupę studentek i studentów oraz jedną uczennicę i ucznia klasy maturalnej. Staż zawodniczy badanych wahał się od 7 do 15 lat. Mając na względzie anonimowość badań, nie zobowiązywano badanych do podania dokładnej

daty urodzenia, czego efektem było ustalenie wyłącznie przedziału wiekowego wynoszącego od 19 do 28 lat.

Zważywszy na liczbę badanych, postawione cele oraz możliwości organizacyjne, uznano, że na potrzeby pracy najwłaściwsze będzie zastosowanie metody sondażu diagnostycznego.

Zebrany materiał empiryczny został opracowany ilościowo po dokonaniu podstawowych obliczeń statystycznych:

- obliczeń ilościowych,
- średniej arytmetycznej,
- obliczeń procentowych.

Narzędziem badawczym zastosowanym w pracy był kwestionariusz ankiety „Komponenty zasady fair play w widowisku sportowym”, składający się z czterech rozdziałów będących jednocześnie komponentami zasady fair play (równość szans, dbałość o zdrowie, przestrzeganie przepisów i prawideł oraz odpowiedzialność). Pytania kwestionariusza dotyczyły sytuacji możliwych do zaistnienia w trakcie widowiska sportowego. Wybierane przez badanych odpowiedzi objęły cztery kategorie: „zgadzam się”, „niezupełnie się zgadzam”, „nie zgadzam się”, „nie wiem (nie mam zdania)”. Każdej odpowiedzi przyporządkowano odpowiednie wartości liczbowe (0, 1, 2, 3), które wykorzystano do sporządzenia skali służącej do ich oceny. Każdy rozdział zawierał dziesięć pytań odnoszących się do problematyki danego komponentu. Na końcu kwestionariusza umieszczono metryczkę, w której zapytano o płeć, wiek, staż zawodniczy. Zebrane odpowiedzi zostały wyrażone w punktach oraz opracowane zgodnie ze specjalnie przygotowanym Arkušem Oceny Fair Play. Oceny odpowiedzi udzielonych przez badanych dokonano dzięki specjalnie opracowanej skali. „Suma punktów za wszystkie odpowiedzi dała ogólny obraz sądu respondenta o czystej grze” (Żukowski 1996).

Kwestionariusze zostały rozdane przed rozpoczęciem treningów obu grupom. Zawodniczki i zawodnicy uzyskali szczegółowe wyjaśnienia co do sposobu wypełnienia ankiety. Prowadzący badania zwracali się do respondentów z prośbą o udzielanie wyłącznie szczerych, przemyślanych i samodzielnych odpowiedzi. Wyjaśniono, że badania mają jedynie naukowy charakter i są całkowicie anonimowe.

Po zebraniu całościowo opracowanych kwestionariuszy dokonano ich analizy. Na podstawie uzyskanych punktów indywidualnych wyliczono średnie wartości dla utworzonych grup oraz wartości wskaźników poszczególnych komponentów. Odpowiedzi skategoryzowano również na trzech poziomach: najniższy (0–15 pkt.), średni (16–25 pkt.), najwyższy (26–30 pkt.). Analizę wyników przeprowadzono w obrębie każdego z komponentów. Problematykę zasady fair play i jej umiejscowienie w widowisku sportowym analizowano również w oparciu o pisemne wypowiedzi badanych na postawione pytanie: „Jak rozumiesz pojęcie fair play?” i „Czy potrafisz odnaleźć jej znaczenie w trakcie rywalizacji sportowej w widowisku sportowym?”.

## Wyniki badań

Fair play to najważniejsza zasada wychowania w sporcie i poprzez sport. Należy ją traktować nie tylko w kategoriach przestrzegania przepisów, ale przede wszystkim w kategoriach wartości moralnych. Z tego też względu można uznać ją za wartość uniwersalną, której uniwersalizm polega na wychowawczym oddziaływaniu.

Badania naukowe udowadniają, że z zasadą fair play styka się bardzo duży odsetek ludzi, najczęściej w okolicznościach związanych ze sportem (Żukowska 1996). Respondenci prawidłowo potrafią zdefiniować pojęcie „fair play”, ale najczęściej bardzo wąsko, odnosząc je jedynie do bezpośredniej walki sportowej na boisku, co powoduje bardzo skromne (minimalne) wykorzystanie tkwiącego w nim potencjału wychowawczego.

### Percepcja pojęcia zasady fair play podczas widowiska sportowego

W niniejszym podrozdziale przedstawiono kompetencje zawodniczek i zawodników w kwestii definiowania zasady fair play w widowisku sportowym w oparciu o pisemne wypowiedzi. W analizie wyników uwzględniono obliczenia ilościowe i jakościowe.

Analizując uzyskane odpowiedzi, zauważono, że typowane przez respondentki i respondentów definicje określające zasadę fair play w widowisku sportowym zawierają w sobie duży ładunek różnych wartości, ze szczególnym uwzględnieniem przesłanek edukacyjnych.

Poniżej przytoczono wybrane odpowiedzi:

„Fair play – to czysta gra, która powinna towarzyszyć wszystkim zawodom sportowym; Fair play – to przyznawanie się do popełnionych błędów, nawet wtedy, kiedy nie zauważy tego sędzia; Fair play – to uczciwa rywalizacja, granie do końca, nieoddawanie meczów; Fair play – to szacunek dla przeciwnika, nielekceważenie go, nawet jeżeli jest słabszy; Fair play – to przestrzeganie przepisów gry; Fair play – to równe szanse w grze; Fair play – to szanowanie zdrowia swojego i cudzego, niestosowanie środków dopingujących, unikanie kontuzji; Fair play – to uczciwość w trakcie gry wszystkich osób tworzących widowisko sportowe; Fair play – to szanowanie i akceptowanie decyzji sędziów; Fair play – to rywalizacja sportowa, w której ważny jest sam udział, a nie wynik i zwycięstwo; Fair play – to skromność po zwycięstwie; Fair play – to umiejętność przegrania i niezrzucanie winy za porażkę na innych; Fair play – to uczciwość trenera; Fair play – to kulturalne kibicowanie; Fair play – to odpowiedzialność za drużynę”.

Zebrane odpowiedzi sklasyfikowano według kryteriów jakościowych, co pozwoliło utworzyć sześć definicji zasady fair play (tabela 1).

W największym stopniu badane siatkarki i badani piłkarze ręczni identyfikowali się z zasadą fair play rozumianą jako „przestrzeganie przepisów gry podczas zawodów” – 56% badanych. W dalszej kolejności stawiali na fair play jako „uczciwą rywalizację uznającą postanowienia sędziego” – 37% badanych. Na miejscu trzecim znalazły się wypowiedzi mówiące, że „fair play to rywalizacja sportowa bez środków dopingujących i kontuzji” – 25%. Około 15% badanych zasadę fair play w meczu odnajdowało we „właściwym zachowaniu kibiców w trakcie trwania widowiska sportowego”. Świadomość tego, że fair play odnosi się do „relacji między zawodnikami czy zawodniczkami a trenerem”, miało około 10% ankietowanych.

Wykazując się wiedzą w zakresie definiowania zasady fair play w widowisku sportowym, zawodniczki i zawodnicy prawidłowo określali poszczególne jej komponenty, chociaż nie wymienili ich wszystkich. Zdecydowana większość badanych zwróciła uwagę na komponenty „przestrzeganie przepisów i prawideł” oraz komponent „zdrowie”.

**Tabela 1.** Fair play w meczu siatkarskim w świadomości badanych zawodniczek

Lp.	Wyłonione problemowo definicje	Razem	
		N = 39	%
1.	Przestrzeganie przepisów gry podczas zawodów	21	56
2.	Uczciwa rywalizacja uznająca postanowienia sędziego	14	37
3.	Rywalizacja sportowa bez środków dopingujących i kontuzji	10	25
4.	Właściwe zachowanie kibiców	6	15
5.	Relacje między zawodniczkami i zawodniczkami a trenerem	4	10

Źródło: obliczenia własne.

Dane nie sumują się do 100%, ponieważ badani określali zasadę fair play w różnych zakresach znaczeniowych.

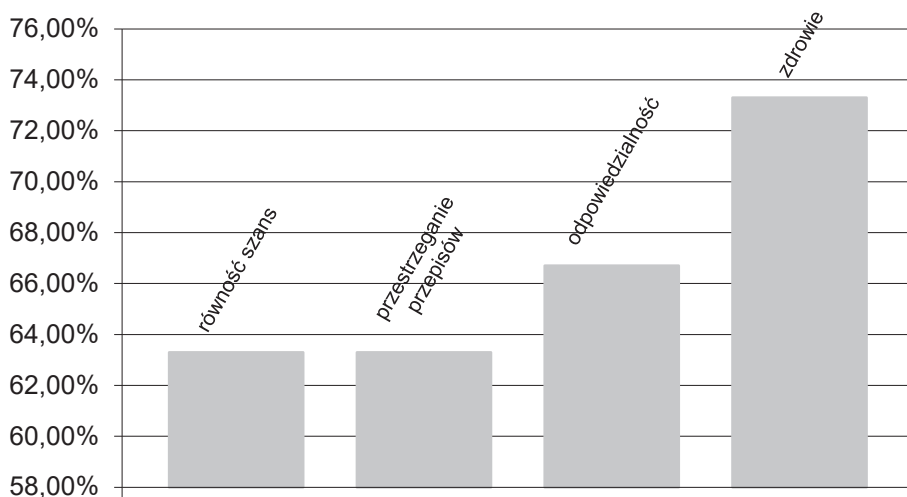
## Wskaźniki ogólne zasady fair play charakteryzujące widowisko sportowe

Przed przystąpieniem do badań przyjęto założenie, że osoby zajmujące się czynnie sportem posiadają wiedzę obfitującą w znajomość obowiązujących regulaminów, przepisów oraz zasad mających powiązanie z prawidłowym przebiegiem widowiska sportowego. Lata doświadczenia zdobywanego podczas gry z pewnością rozwinęły badaną grupę zarówno jeżeli chodzi o poziom działań na boisku, jak i dojrzałość myślenia w trakcie sytuacji stresogennych. Respondenci czynnie uprawiający sport, mający do czynienia każdego dnia ze zmęczeniem, ciężką pracą na treningach powinni charakteryzować się – zdaniem autorów – wyższym poziomem percepcji wartości zasady fair play.

Ocenię poddano stosunek badanych do komponentów zasady fair play podczas widowiska sportowego. Maksymalna liczba punktów, jaką można było zdobyć w każdym z rozdziałów kwestionariusza, wynosiła 30 punktów, natomiast komplet punktów uzyskanych z całego kwestionariusza to 120.

Stosunek respondentów wobec badanego zjawiska w widowisku sportowym zbadany został w zakresie czterech komponentów: „równości szans”, „zdrowia”, „odpowiedzialności”, „przestrzegania przepisów i prawideł”. Średnie wartości dla grupy oraz średnie wskaźniki komponentów zostały wyliczone na podstawie punktów indywidualnych.

Postawy respondentów wobec badanego zjawiska mierzone wskaźnikiem o największej wartości wynoszącej 120 punktów oscylowały na poziomie 80 pkt., czyli 66,7% maksymalnej wartości. Średnia arytmetyczna wskaźnika dla każdego z komponentów fair play mieściła się w granicach 19–22 pkt., co dało wartości procentowe mieszczące się między 63,3 a 73,3% wielkości maksymalnej, którą można było osiągnąć. Najmniejsza wartość liczbową wskaźnika – 19 pkt. dotyczyła komponentów: „równość szans” oraz „przestrzeganie przepisów i prawideł” (63,3% maksymalnej wartości). Wskaźnik komponentu „odpowiedzialność” kształtował się na nieco wyższym poziomie (20 pkt. – 66,7%). Na najwyższym poziomie w ocenie badanych zawodniczek i zawodników znalazł się komponent „zdrowie fizyczne oraz psychiczne” – 22 pkt., dając w efekcie ponad 73,3% wartości możliwej do uzyskania (wykres 1).



**Wykres 1.** Ogólne wskaźniki postaw badanych wobec komponentów zasady fair play

Źródło: dane uzyskane na podstawie wyników badań własnych.

Średni wskaźnik wartości fair play w badanej grupie wyniósł 20 pkt., czyli stanowił 66,6% maksymalnej wartości możliwej do osiągnięcia. Oznacza to, że

badani zaprezentowali w większości wyborów pozytywne nastawienie wobec zasady fair play w widowisku sportowym. Ich wybory zgodne z komponentami zasady fair play były dokonywane częściej niż przeciętnie.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że siatkarki i piłkarze ręczni wykazali poprawną, lecz nie do końca pełną świadomość dotyczącą wartości zasady fair play podczas widowiska sportowego. Stopień ich percepcji uplasował się na poziomie średnim. Można dostrzec, że podczas widowiska sportowego najbardziej badani cenili sobie szacunek do zdrowia fizycznego i psychicznego, zarówno swojego, jak i innych uczestników. Przywiązywali także dużą wagę do zachowań, w których należało wykazać się odpowiedzialnością, w najmniejszym stopniu zwracali zaś uwagę na komponent „równość szans”, wychodząc z założenia, że nigdy tak do końca nie jest on przestrzegany oraz „przestrzeganie przepisów i prawideł” – respektowanie tego komponentu pozostawiali sędziom.

## Widowisko sportowe w kategoriach wartości fair play – „zdrowie”

Pierwszym z omawianych komponentów zasady fair play było „zdrowie”. Pojęcie zdrowia wiąże się ściśle z dbaniem o nie, i chodzi tu zarówno o własny dobry stan fizyczny oraz psychiczny, jak i sportowego partnera czy nawet rywala. Troska o ten element powinna przejawiać się podczas rozgrywania spotkań sportowych (walki sportowej) oraz w każdym przejawie aktywności ruchowej. Komponent ten jest ważnym czynnikiem mającym wpływ na przebieg widowiska sportowego. Zdrowie stanowi wyznacznik granicy między właściwościami organizmu a osiągniętym wynikiem (Nowocień 2001).

Większość społeczeństwa wyznaje zasadę: „Sport to zdrowie”. Powyższe stwierdzenie wzbudza jednak kontrowersje, gdyż jest jak najbardziej trafne w przypadku sportu uprawianego dla własnej przyjemności – rekreacyjnie, ale nie odzwierciedla stanu rzeczywistego jeżeli chodzi o sport wyczynowy, który jest związany z długotrwałym etapem przygotowania sprawnościowego, gdzie ryzyko wystąpienia urazów, kontuzji jest znacznie większe aniżeli podczas uprawiania sportu dla celów wyłącznie rekreacyjnych.

Pytania dotyczące stopnia rozumienia tego komponentu dotyczyły konkretnych sytuacji, które mogą się zdarzyć podczas rozgrywania zawodów. Okazało się, że komponent „zdrowie” uzyskał najwyższą wartość punktową wśród wyborów badanych. Respondenci ujawnili pozytywny stosunek do wartości, jaką jest zdrowie fizyczne oraz psychiczne. Dowodzi to wysokiego poziomu percepcji danego zagadnienia oraz orientacji badanych w zakresie etyki sportowej.

Respondenci najczęściej wybierali odpowiedzi z poziomu średniego (80% badanych). Zwolennicy zachowań odpowiadających danemu poziomowi przekonani są, że wynik widowiska sportowego jest najważniejszy, nie zważając na skutki zdrowotne. Często myślą jednak, że sport uprawiany w sposób prawidłowy nie ma negatywnego wpływu na stan zdrowia.

Wybory badanych znajdujące się na najniższym poziomie kształtowały się w granicach 5%. Osoby prezentujące takie zachowania prowadzą walkę sportową

z narażeniem zdrowia. Kontuzji nie oznacza dla nich przekreślenia możliwości wystąpienia w rozgrywkach siatkarskich.

Ostatnią, trzecią grupą były postawy na poziomie najwyższym, charakteryzujące się przywiązywaniem dużej wagi do zdrowia oraz unikaniem za wszelką cenę kontuzji. Taką postawę wykazało 15% badanych (tabela 2).

**Tabela 2.** „Zdrowie” – porównanie wskaźników ilościowych i procentowych w zakresie komponentu zasady fair play

Lp.	Kategorie punktowe	Odpowiedzi	
		N = 39	
		N	%
1.	0–15	2	5
2.	16–25	31	80
3.	26–30	6	15

Źródło: obliczenia własne.

Odpowiedzi badanych na temat podejmowania na boisku decyzji związanych z komponentem zasady fair play – „zdrowie” najczęściej mieściły się w średniej kategorii punktowej. A dokładniej 31 badanych osób uzyskało liczbę punktów klasyfikującą je w przedziale 16–25. Sześć osób zdobyło liczbę punktów mieszczącą się na najwyższym poziomie (kategoria 26–30 punktów), dowodząc tym samym ich wysokiego przekonania o potrzebie dbałości o zdrowie w trakcie trwania widowiska sportowego. Odpowiedzi 2 osób znalazły się w najniższej kategorii punktowej, mieszczącej się w przedziale od 0 do 15.

## **Widowisko sportowe w kategoriach wartości fair play – „równość szans”**

Kolejną składową postawy fair play w sporcie jest komponent „równość szans” (tabela 3). Znaczenie tego komponentu wiąże się z przekonaniem o konieczności zapewnienia takich samych warunków rywalizacji sportowej dla każdego sportowca, zarówno w trakcie trwania meczu, jak i w procesie treningowym, przygotowującym do startu. Badani, udzielając odpowiedzi na poszczególne pytania kwestionariusza, zaprezentowali swoje podejście do jasno sprecyzowanej sytuacji, która mogłaby zaistnieć podczas rozgrywania zawodów. Ponadto mieli szansę udzielić szczerzej, anonimowej wypowiedzi na temat zdarzeń często kontrowersyjnych, bez ponoszenia za to konsekwencji, co dało w efekcie rzeczywisty obraz odnośnie ich interpretacji i rozumienia pewnych zajęć. Dodajmy, że wielowymiarowość komponentu „równość szans” sprawiła badanym wiele trudności w ich próbach dokonania prawidłowych rozstrzygnięć problemu (wyboru właściwych odpowiedzi).

**Tabela 3.** „Równość szans” – porównanie wskaźników ilościowych i procentowych w zakresie komponentu zasady fair play

Lp.	Kategorie punktowe	Odpowiedzi	
		N= 39	
		N	%
1.	0–15	2	5
2.	16–25	37	95
3.	26–30	–	–

Źródło: obliczenia własne.

Badane osoby w zdecydowanej większości udzielały odpowiedzi mieszczących się na poziomie średnim. Wybory wskazywały na dużą elastyczność w tym zakresie. Osoby znajdujące się na tym poziomie charakteryzują się ogromną chęcią wygrywania, potrzebą rywalizacji sportowej z pełną uczciwością, ale jedynie wtedy, kiedy będzie to dla nich wygodne. Na wskazanym poziomie znalazło się 95% badanych.

Najniższy poziom obrazuje postawę wyrażającą się brakiem zainteresowania tym komponentem w trakcie widowiska sportowego. Osoby z tego poziomu skupiają się wyłącznie na osobistym udziale w rozgrywkach. Są zainteresowane badaniem zagadnieniem tylko wtedy, kiedy dotyczy to ich osoby. Zachowanie w myśl powyższych zasad budzi obojętność oraz daje przyzwolenie na występowanie nierówności szans w sporcie. Na tym poziomie znalazło się 5% badanych.

Poziom najwyższy komponentu „równość szans” niestety nie cieszył się popularnością wśród respondentów, a co za tym idzie, nie odnotowano na nim żadnej odpowiedzi.

Wybory odnoszące się do problematyki komponentu „równość szans” w większości mieściły się na poziomie środkowym. I tak 31 osób uzyskało liczbę punktów klasyfikującą je w przedziale 16–25. Dwie osoby udzieliły odpowiedzi, które uplasowały je na poziomie najniższym w przedziale od 0 do 15 punktów. Żaden z respondentów nie uzyskał liczby punktów, która pozwoliłoby zakwalifikować go do przedziału na najwyższym poziomie punktowym (kategoria 26–30 punktów), co dowodzi średniego poziomu wiedzy i świadomości w zakresie omawianego komponentu zasady fair play, który jest niezwykle istotny w rywalizacji w każdej dyscyplinie sportowej.

## Widowisko sportowe w kategoriach wartości fair play – „odpowiedzialność”

Trzecim omawianym komponentem zasady fair play była „odpowiedzialność” (tabela 4). Konkretnie sytuacje oraz wybory, przed którymi często stają sportowcy, zostały obrazowo ujęte w przedstawionych pytaniach. Odpowiedzialność podczas meczu siatkarskiego wyraża się przede wszystkim gotowością do ponoszenia

konsekwencji za własne postępowanie na boisku, zarówno w momencie odniesienia sukcesu, jak i w obliczu niepowodzeń.

**Tabela 4.** „Odpowiedzialność” – porównanie wskaźników ilościowych i procentowych w zakresie komponentu zasady fair play

Lp.	Kategorie punktowe	Odpowiedzi	
		N = 39	
		N	%
1.	0–15	2	5
2.	16–25	37	95
3.	26–30	–	–

Źródło: obliczenia własne.

Prawie wszystkie wybory badanych w zakresie komponentu „odpowiedzialność” znalazły się na poziomie środkowym. Oznacza to, że badani kierują się wygodą w swoich działaniach na boisku, co dowodzi tego, że gotowi są do poniesienia odpowiedzialności za swoje postępowanie, ale także chętnie zasłaniają się innymi zwłaszcza podczas przegranych meczów czy osobistych porażek. Takie postawy zostały odnotowane w granicach 95%.

Postawy charakteryzujące zachowania na poziomie najniżej punktowanym zostały odnotowane jedynie u 5% badanych. Osoby z tego przedziału punktowego to sportowcy, których postępowanie charakteryzuje się chęcią uniknięcia odpowiedzialności, szczególnie po przegranej meczu; takie osoby doszukują się winy przede wszystkim u kogoś, rzadko u samych siebie.

W przypadku wyborów badanych odnośnie komponentu fair play – „odpowiedzialność” nie odnotowano osób prezentujących najwyższy poziom zachowania zgodnego z tym komponentem.

Odpowiedzi badanych odnoszące się do problematyki komponentu „odpowiedzialność” w większości znalazły się na poziomie środkowym – 37 badanych uzyskało liczbę punktów z przedziału 16–25. Wybory 2 osób zakwalifikowały je do poziomu najniższego od 0 do 15 punktów. Żaden z badanych nie uzyskał liczby punktów, która pozwoliłaby umiejscowić go na poziomie punktowym najwyższym (kategoria 26–30 punktów), co dowodzi średniego poziomu wiedzy i świadomości badanych w zakresie niezwykle istotnego komponentu zasady fair play, jakim jest odpowiedzialność w sporcie, a w szczególności w grze zespołowej, jaką jest piłka siatkowa i piłka ręczna.

## **Widowisko sportowe w kategoriach wartości fair play – „przestrzeganie przepisów i prawideł gry”**

Czwartym – ostatnim omawianym komponentem zasady fair play podczas widowiska sportowego jest reguła przestrzegania przepisów i prawideł gry (tabela 5). Komponent ten najłatwiej odnaleźć w rywalizacji sportowej w każdej dyscyplinie,

która obwarowana jest przepisami. Jednak przestrzeganie tego komponentu to nie tylko podporządkowanie się przepisom gry, to coś więcej, co wynika z uczciwości człowieka. Poddanie się prawu z pełną świadomością, począwszy od przestrzegania zasad gry, regulaminu zawodów, a skończywszy na niepisanych zasadach rywalizacji sportowej, jest elementem koniecznym podczas działań zespołowych, które mają prowadzić do osiągnięcia wymarzonych celów.

**Tabela 5.** „Przestrzeganie przepisów i prawideł gry” – porównanie wskaźników ilościowych i procentowych w zakresie komponentu zasady fair play

Lp.	Kategorie punktowe	Odpowiedzi	
		N = 39	
		N	%
1.	0–15	6	15
2.	16–25	33	85
3.	26–30	–	–

Źródło: obliczenia własne

Każdy sportowiec reprezentujący określoną dyscyplinę zobowiązany jest bezwzględnie przestrzegać zasad w niej panujących, zapisanych i niezapisanych w regulaminie. Winien on zwracać szczególną uwagę na te przepisy gry, które dodatkowo wzmocnione są odpowiednią instytucją (sędziego), której zadaniem jest kontrola stosowania się do nich, ale i te określane jako kodeks etyczny gracza, które warunkują piękno widowiska sportowego. Istnienie sportu uwarunkowane jest bowiem istnieniem reguł, bez których nie można mówić o rywalizacji sportowej (Lipiec 1999).

Wydaje się, że komponent „przestrzeganie przepisów i prawideł gry” nie powinien stanowić problemu dla osób czynnie uprawiających gry zespołowe. Dzięki istnieniu takich norm można w sposób prawidłowy oraz zgodny z charakterem i założeniami danej dyscypliny sportowej brać w niej czynny udział, rozegrać zawody czy podjąć rywalizację sportową. Komponent ten w pierwszym odczuciu budzi skojarzenia związane z przestrzeganiem prawa zawartego w przepisach, zapisanych kodeksach, jednak poza tym wiąże się on z zasadami, które nie zostały nigdzie spisane, a które w równej mierze należy szanować. Niezwykle istotne w tej kwestii są: osobowość, sumienie, honor, odpowiedzialność, ideologia oraz styl życia.

Poziom 16–25 punktów w przypadku omawianego komponentu był najliczniej reprezentowany (85% badanych), zatem podobnie jak w przypadku wcześniejszych wyników badań. Na tym poziomie uplasowały się odpowiedzi badanych osób, które przestrzegają przepisów gry w trakcie rywalizacji sportowej jedynie wtedy, kiedy inni także je respektują. Respondenci z omawianej grupy czasami w trakcie meczu przejawiają zdolność do okazywania agresywnych zachowań, szczególnie w efekcie długiej prowokacji.

Zachowania charakteryzujące postawy najbardziej niekorzystne znalazły się na najniższym poziomie arkusza oceny fair play. Badani wykazujący takie zachowania często ujawniają, że są w stanie w czasie rywalizacji przekraczać dozwolone granice. Prezentują się także jako osoby przebiegłe i bezwzględne, kiedy wynik spotkania jest dla nich niekorzystny. Takie postawy odnotowano na poziomie 15%.

Wyborów z poziomu najwyższego nie odnotowano w badanej grupie. Zawodniczki i zawodnicy mieszczący się w tej kategorii punktowej to osoby, które zawsze przestrzegają przepisów gry. Uważają te normy za podstawowy obowiązek sportowca, gdyż są przekonane, że jedynie sukces (wygrana spotkania) osiągnięty zgodnie z obowiązującymi przepisami posiada wartość najwyższą. Osoby takie twierdzą i głęboko w to wierzą, że widowisko sportowe to przede wszystkim uczciwa rywalizacja, która ma przynosić radość. W swoim postępowaniu często dają przykład prawidłowych postaw w sytuacjach boiskowych i poza nim, zachowując się przyjaźnie i koleżeńsko w stosunku do innych uczestników rozgrywek. Osoby typujące takie postawy nie są zdolne do posługiwania się nieuczciwymi „wybiegami” podczas walki sportowej. Jeżeli zachodzi konieczność rozwiązania sytuacji problemowej, wtedy zwracają się do sędziego z prośbą o uzyskanie wyjaśnienia jego decyzji, ale nigdy w celu wyrażenia pretensji czy protestu.

Odpowiedzi badanych w zakresie ostatniego komponentu zasady fair play, jakim jest „przestrzeganie przepisów i prawideł”, w największej liczbie znalazły się na poziomie środkowym – 33 osoby uzyskały liczbę punktów z przedziału 16–25. Wybory 5 osób zakwalifikowano do kategorii najniższej od 0 do 15 punktów. Żadna z badanych dziewcząt i żaden z badanych młodych mężczyzn nie uzyskali liczby punktów klasyfikującej ich do najwyższego poziomu (26–30 punktów), co dowodzi, że badana grupa posiada średni poziom wiedzy i świadomości w zakresie tak istotnego komponentu zasady fair play, jakim jest „przestrzeganie przepisów i prawideł” podczas rywalizacji sportowej.

## Podsumowanie

Zasada czystej, uczciwej gry podczas widowiska sportowego znajduje swoje oparcie w czterech podstawowych komponentach zasady fair play. Obejmują one swoim zakresem szereg działań, począwszy od podstawowych obowiązków dotyczących okazywania szacunku w stosunku do prawideł gry, a skończywszy na respektowaniu ogólnie przyjętych postaw oraz norm moralnych. Wachlarz wartości fair play jest niezwykle bogaty, zatem czystą, uczciwą grę można poddać interpretacji w szeroko rozumianym życiu społecznym i sportowym.

W pierwszym odczuciu uznajemy fair play za wartość podstawową, zawartą w różnorodnych regulaminach czy przepisach, stanowiących kodeks wszystkich zawodów sportowych. Dzięki istnieniu przepisów gry, zawodów sportowych, zawodnik odnajduje drogę właściwego postępowania oraz zachowania. Ponadto przepisy wprowadzają też pewnego rodzaju rozgraniczenie elementów dozwolonych od zachowań zabronionych (Hodan 2001).

Niestety szacunek do zasady fair play w sporcie, a dokładniej w widowisku sportowym, nie jest tak do końca oczywisty, a to za sprawą decyzji o uczestnictwie w życiu sportowym, która zapada dobrowolnie. Stosowanie się do przepisów jest konieczne, pomimo dobrowolności uczestnictwa w rywalizacji sportowej. Nie można zatem powiedzieć, że zachowanie poprawne objawia się stosowaniem się do przepisów, a postępowanie niepoprawne ukazuje brak szacunku do nich. Nic bardziej mylnego, ponieważ dowodzi to jedynie braku zachowania niezgodnego z przepisami.

Dbanie o przestrzeganie przepisów podczas widowiska sportowego jest aktem wynikającym z podjęcia się dobrowolnego uczestnictwa w rywalizacji sportowej. Poza tym jest to wyznacznik „jedynie” poprawnego zachowania, a nie działania w myśl zasady fair play. O zachowaniu zgodnym z przesłaniem zasady czystej, uczciwej gry można mówić wyłącznie w momencie, gdy zawodnik dobrowolnie przyzna się do popełnienia błędu, nawet jeśli sędziowie przeoczą ten element. Z kolei postępowanie naruszające zasady gry jest zdecydowanym zaprzeczeniem zasady fair play, gdyż dowodzi o chęci odniesienia zwycięstwa w nieuczciwy sposób.

Uznanie fair play za proces rywalizacji „w duchu prawidłowym”, „duchu sportowym” lokuje tę ideę wśród zasad nigdzie niezapisanych (Hodan 2001). Rywalizacja sportowa podczas widowiska sportowego objawia się tym, że uczestnicy nie stwarzają sobie w czasie gry sytuacji, która może przynieść im nieuczciwą wygraną. Trzeba też podkreślić, że zapisane reguły gry nie są w stanie przewidzieć każdej sytuacji, do jakiej może dojść na boisku sportowym. Prawdopodobne są zdarzenia, kiedy to zastosowanie się do pisanych reguł będzie pozostawało w konflikcie z powyższym sposobem pojmowania zasady czystej, uczciwej gry. Respektowanie praw niepisanych jest już wielkie same w sobie. Zawodnik celowo przestrzegający praw niepisanych może być postrzegany jako osoba, która żywi nadzieję, że sportowiec grający w meczu przeciwko niemu także będzie szanował zasady niepisane. Postępowanie godne naśladowania, na najwyższym poziomie fair play, istnieje tylko wtedy, gdy zachodzi bez względu na to, jak zachowa się przeciwnik (Hodan 2001).

Najwyższa odmiana zasady czystej, uczciwej gry w sporcie jest charakteryzowana jako integralna składowa osobowości, postawy oraz poglądu na świat człowieka – zawodnika – sportowca (Hodan 2001).

Postawa tego rodzaju koresponduje z angielskim ideałem gentlemana. Bez wątplenia jest ona trudna do osiągnięcia, co mobilizuje do nieustannego dążenia chociażby do zbliżenia się do wzorca. Mówi także o zachowaniach innych, związanych nie tylko z przestrzeganiem podstawowych norm, jakimi są np.: szacunek do osób i przedmiotów, szczerłość, życzliwość, dezaprobata dla osiągnięcia zamierzonych celów w sposób podstępny, przemocą lub dzięki korupcji. Wiąże się to z istnieniem u każdego człowieka wartości wyższych, etyki. Dodatkowo warunkuje funkcjonowanie sportu na drodze bezkonfliktowej.

Analiza wyników badań własnych obrazuje poziom wiedzy na temat problematyki zasady fair play i jej komponentów dostrzeganych w widowisku sportowym. Istota zasady fair play nie jest elementem obcym dla badanych. Zawodniczeki

i zawodnicy w większości przypadków posiadają wiedzę związaną z działaniem w myśl czystej, uczciwej gry podczas widowiska sportowego, chociaż zasada ta, niestety, jest rozumiana i w efekcie zadomowiona wyłącznie w kategoriach hali sportowej, boiska sportowego, rzadko zaś jej maksymy przyświecają poczynaniom w życiu codziennym.

Postawy wobec komponentów fair play podczas widowiska sportowego w zdecydowanej większości uplasowały się na poziomie średnim (ok. 88%), co oznacza, że badana grupa nie w każdej sytuacji wykazuje zachowania w myśl zasady fair play. Zachowań prezentujących postawy znajdujące się na poziomie najwyższym odnotowano zaledwie w granicach 4%, co w efekcie ujawnia, jaki ogrom pracy należy włożyć w proces kształtowania badanych sportowców od strony moralnej. Postawy reprezentujące poziom najniższy zostały zarejestrowane u około 8% badanych, co zmusza do wysnuć refleksji na temat sposobu, w jaki należy kształtować sportowców, aby postępowali na boiskach sportowych czy halach w sposób godny naśladowania, a co za tym idzie – nie dopuścić do zamienienia obiektów sportowych w siedliska wzajemnej wrogości, a nawet agresji czy wręcz chuligaństwa.

Komponentem fair play w widowisku sportowym, który w opiniach respondentek i respondentów uzyskał największą wartość, było „zdrowie”. Odpowiedzi kształtowały się na poziomie 22 punktów, co stanowiło ponad 73,3% wartości możliwej do zdobycia, wartość najniższą zaś uzyskały jednocześnie komponenty: „równość szans” oraz „przestrzeganie przepisów i prawideł gry” (po 19 punktów, co dało 63,3% wartości możliwej do uzyskania). Przedstawione wyniki badań ujawniają wysoką skalę problemu zarówno w aspekcie społecznym, jak i pedagogicznym.

## Wnioski

Analiza zagadnienia dotyczącego postrzegania zasady fair play oraz jej komponentów w widowisku sportowym pozwoliła na sformułowanie poniższych wniosków:

1. W wyniku zarejestrowania u badanych średniego poziomu wiedzy oraz świadomości na temat zasady fair play i jej komponentów w widowisku sportowym postuluje się stworzenie trafniejszych metod promujących te wartości we współczesnym sporcie.
2. Prowadzone badania są szansą na stworzenie modelu postępowania w myśl zasady fair play w widowisku sportowym poprzez jasno określone zasady wartościowania zachowań.
3. Problematyka badań powinna być rozpowszechniana na każdej płaszczyźnie życia społecznego, nie tylko w grupach związanych bezpośrednio z rywalizacją sportową.
4. Sfera moralna badanych osób przedstawia się dwojako: z jednej strony są one świadome konieczności postępowania zgodnie z zasadą fair play w widowisku sportowym, a z drugiej nie we wszystkich przypadkach świadomość ta przekłada się na konkretne działania.

5. Komponenty zasady fair play powinny występować jako środek wychowawczy ludzi młodych, ponieważ to oni w przyszłości będą stanowić trzon rywalizacji sportowej na boiskach oraz halach sportowych.

## Literatura

- Bodasińska A., *Czysta gra w sporcie i życiu codziennym*, ZWWF, Biała Podlaska 2007.
- Dąbrowscy A. i A., *Fair play w sporcie młodzieżowym*, „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne” 1994, nr 1, s. 8–12.
- Doktór K., *Widowisko sportowe – nowa (gorsza) jakość*, „Sport Wyczynowy” 1996, nr 11–12, s. 7–10.
- Hodan B., *O problematyce stylu życia i jego optymalizacji*, [w:] Z. Żukowska, R. Żukowski (red.), *Zdrowie – Ruch – Fair Play. Klub Fair Play PKOl, Estrella*, Warszawa 2001, s. 73–79.
- Janusz M., Sądecka D., *Różne relacje i mechanizmy widowiska sportowego*, „Przegląd Naukowy Kultury Fizycznej Uniwersytetu Rzeszowskiego” 2004, nr 3–4, s. 257–263.
- Kosiewicz J., *Struktura widowiska sportowego. Część I*, „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne” 1997, nr 2, s. 60–64.
- Kosiewicz J., *Struktura widowiska sportowego. Część II*, „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne” 1997, nr 3, s. 109–113.
- Kowalska J., *Widowisko sportowe – fair play w edukacji do kulturalnego odbioru*, „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne” 2010, nr 3, s. 11–15.
- Lipiec J. (red.), *Filozofia olimpizmu*, PWS Sprint, Warszawa 1999.
- Lis J., *Piękno fizyczne i moralne*, [w:] Z. Żukowska Z. (red.), *Fair Play – Sport – Edukacja. PTNKF, Estrella*, Warszawa 1996, s. 116–120.
- Müller N., *O znaczeniu fair play w sporcie na przestrzeni stuleci*, [w:] Z. Żukowska (red.), *Fair Play – Sport – Edukacja. PTNKF, Estrella*, Warszawa 1996, s. 76–82.
- Nowacka M., *Etyczne problemy sportu. Fair play w sporcie*, „Lider” 1997, nr 1, s. 3–5.
- Nowocien J., *Sport i olimpizm w systemie dydaktyczno-wychowawczym współczesnej szkoły*, AWF, Warszawa 2001.
- Piewcewicz J., *Fair play i olimpizm*, „Almanach I”, PKOl, PAOL, Warszawa 1986.
- Stańczuk K., *Zachowania patologiczne niektórych widowni sportowych – próba wyjaśnienia zjawiska*, *Roczniki Naukowe AWF*, Nr 33, Warszawa 1992, s. 139–160.
- Zdebska H., *Piękno sportu – piękno widowiska*, „Kultura Fizyczna” 2010, nr 9–10, s. 6–8.
- Żukowska Z. (red.), *Fair Play – Sport – Edukacja. PTNKF, Estrella*, Warszawa 1996.
- Żukowski R., *Młodzież wobec wartości fair play w sporcie*, [w:] Z. Żukowska (red.), *Fair Play – Sport – Edukacja. PTNKF, Estrella*, Warszawa 1996, s. 156–167.
- Żyto-Sitkiewicz D., *Motywy uczestnictwa w widowisku sportowym*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1993, nr 2, s. 53–61.